

Január 17. Remete Szent Antal

Született Kome (Egyiptom), 251 vagy 252. Meghalt 356.

Remete Szent Antal: Antal apát a remeteség atyja. Jómódú közép-egyiptomi fellah, földműves családban született. 20 éves volt, amikor szülei meghaltak, s az evangélium hatására eladta ingóságait, gondoskodott a húgáról, 300 holdnyi birtokát szétosztotta a szegények között és elhagyta a várost, hogy teljesen az imádságnak és a munkának éljen. Előbb egy szent remete közelébe költözött, később egészen egyedül élt. Mindjárt az első időkben kemény kísértéseket kellett kiállnia: az ördög sokat zaklatta, de Antal egyre keményebb vezekléssel verte vissza támadásait. Következő lakóhelye egy régi sírbolt volt, amelyről csak egyetlen barátja tudott. Megszakított minden emberi kapcsolatot és elvándorolt kelet felé, a Pispir-hegységbe. Befalazta magát egy kastélyrom cellaszerű kis zugába, s 20 évet töltött itt elmélkedésben. Amikor az emberek rátaláltak, s egyre többen keresték föl tanácsért, cellája elvesztette magányos jellegét. Ekkor elhagyta celláját és gondjaikban segítette látogatóit. Körötte remetetelep, 2 monostor alakult ki: az egyik a Pispir-hegységben, a másik a Nílus nyugati oldalán. Így lett Antal az első társas remeteség, a kezdetleges formájú szerzetes közösség „apátja”.

A népmese világát idéző legendáját több kódexunkban olvashatjuk. Bornemissza Péter elismeréssel szól az ördöggel vívott küzdelméről. míg tiszteletén Szkárosi Horváth András így gúnyolódik:

Az kinek elvész disznaja, malacca

Az pásztorságot Szent Antalnak adja.

Antalt alakját a korai idők legtöbb szentjénél több legenda övezi, amelyből költők és más művészek merítettek ihletet. A legendák világán kívül életrajzát Alexandriai Szent Atanáz érsek írta meg 365 táján, tíz évvel a nagy szerzetes atya halála után.

Rajta kívül megbízhatóbb forrásnak számítanak a IV. század szerzetesi irodalmából származó feljegyzések, különösen Pakhomiosz írásai. Ezen kívül létezik hét levél is, amely Antaltól ránk maradt. Mindenekelőtt az Atyák mondásai (Apophthegmata Patrum) címen ismert nagy gyűjteményben találhatók tetemes számban Antal mondásai, amelyekből jobb képet kapunk egyéniségéről, mint hosszú beszédekből vagy beszámolókból.

Amikor Antal 251-ben vagy 252-ben megszületett Komében, Közép- Egyiptom egyik falujában, a régi kereszténység éppen talán legsúlyosabb megpróbáltatását élte át. Decius császár (249-251) restaurációs politikájának megfelelően keresztényüldözést indított, amely az egész Római Birodalomra kiterjedt. Egyetlen keresztény sem volt már biztonságban, függetlenül attól, hogy a Római Birodalom melyik tartományában élt: ma vagy holnap a császári törvényszék elé hurcolhatták. És sokan bizonyultak gyengének. Annál fenségesebben ragyogott a hűségesek hitvalló bátorsága. A következő évtizedekben, egészen 313-ig, amikor Konstantin császár kiadta a milánói türelmi rendeletet, a kereszténység vállalása életveszélyt jelentett. Aki meg akart maradni kereszténynek, annak állandóan készen kellett lennie a vértanúsáig való helytállásra.

Antal jó módú házban nőtt föl. Amikor húsz éves lett, meghaltak szülei, és ráhagyták a családi örökséggel való gazdálkodást és a hűgáról való gondoskodást. De egyszer csak történt valami, ami egy csapásra véget vetett annak, hogy a fiatalember csak úgy békésen éldegéljen a világban. Egy alkalommal a szentmisén az igehirdetésre figyelve hirtelen belévägott a fölismerés, hogy neki szól az, amit a lektor Máté evangéliumából éppen olvasott: *„Ha tökéletes akarsz lenni, add el, amid van, az árát oszd szét a szegények között... Aztán gyere, és kövess engem!”*

Az ige nem volt ismeretlen előtte, de az ifjú Antal úgy érezte, hogy akkor és ott hangzik el először, és egyenesen a szívébe kiált. Olyan ellenállhatatlan ereje volt a szónak, hogy követnie kellett. Úgy tett, amint hallotta: eladta a családi birtokot, és ami nem volt szükséges a hűgáról való gondoskodáshoz, a szegényeknek adta. Azután megkezdte az új életet, amelyről még nem is sejtette, hová fogja őt vezetni.

Hogy miből is áll a „lelki élet”, teljesen ismeretlen volt előtte. Mi okosabbat tehetett volna hát, mint hogy utánozza azokat, akiket a keresztény közösségben különösen jámbor embereknek tartottak: az „aszketák” voltak ezek, akik Istennek tetsző életet akartak élni, ki- ki a maga módján. Hozzájuk hasonlóan Antal is visszavonult a hétköznapi élettől, és teljesen a vallásos gyakorlatoknak adta át magát, elsősorban a zsoltár-imádkozásnak. Kezdetben még a falu közelében lakott. Aztán hamarosan a líbiai sivatagban egy sziklasírban húzta meg magát, majd később egy omladozó kastély romjai között. Egy barátja hordta neki a nélkülözhetetlen szűkös eledelt. Ettől eltekintve minden összeköttetést megszakított a külvilággal. De minél inkább

eltépte a földi ragaszkodások kötelékeit, annál elviselhetetlenebb lelki támadások érték. Ősi keleti elképzelések szerint - aminek visszhangját Jézus megkísértésének történetében is megtaláljuk - a sírok és az elhagyott helyek, mindenekelőtt pedig a sivatagok a démonok hazája voltak. Antal ebbe a birodalomba hatolt be, és ott épített ki magának szállást. Hogyan is történhetett volna másképpen, mint hogy a démonok támadást indítottak ellene. Antal pedig - az apostol intelmének megfelelően - „Isten teljes fegyverzetét” öltötte magára, hogy „a sátán cselvetéseinek ellenállhasson” (Ef 6,11). Így ő lett a győztes. Amikor végül húsz év után ismét az emberek közé ment, úgy jelent meg előttük, mint bölcs férfi, aki „ismeri a mélységes titkokat és telve van Istennel” (Antal élete). A szigorú önsanyargatások ellenére nem tört össze a teste. Arcán azoknak a hatalmas tapasztalatoknak fénye tükröződött, amelyek bensőleg átalakították.

Nevét hamarosan fölkapta a hír. Mindenfelől özönlöttek hozzá az emberek, akik imáiba ajánlották magukat, vagy szerzetesi életet akartak élni az ő vezetése alatt. Antal nem tudta a kérők ostromát elhárítani. A közeli és távoli környéken mindenfelé remeteségek nőttek ki a földből. Így a világ elől menekülő remetéből a „szerzetesek atyja” lett. Mindenesetre ez még nem volt a szerzetességnek az a formája, amely később Pakhomiosz kezdeményezéséből kialakult. Mert jóllehet számos tanítvány sereglett Antal köré, ő sohasem fogta össze őket olyan tartós közösséggé, amelynek közös szabályzata van. Az a szerzetesi szabályzat, amely a neve alatt ránk maradt, valójában későbbi korból származik.

Bármennyire szerette is Antal a sivatagot és az Istenben elmerült magányos életet, abban semmi sem akadályozta meg, hogy az emberek közé menjen, ha a kereszténység napi problémái úgy kívánták. Ez történt, amikor Maximinus Daja császár idejében (308 táján) az alexandriai börtönökben sínylődő hitvallókat erősítette a hitükért vívott harcukban. Egy másik alkalommal, élete vége felé, püspök-barátja, Atanáz kérésére ment a fővárosba, hogy nyilvánosan föllépjen az ariánusok ellen. De ezt igazolja a már említett vonzerő is, amelyet Antal a lakosság minden rétegére gyakorolt, föl egészen a magas klérusig és a császári udvarig. Maga Konstantin és gyermekei is leveleztek vele.

90 éves elmúlt már, amikor útra kelt, hogy szemtől szemben láthassa a másik nagy remetét, Pált. Találkozásukat Szent Jeromos leírásából ismerjük.

356-ban halt meg Antal, 105 éves korában. A sírja - mivel kérte testvéreit, hogy titokban temessék el - 200 éven át ismeretlen volt. 561-ben megtalálták, ereklyéit Arles-ban, a Szent Julien-templomban őrzik. A koptok és a szírek remetéi Szent Antal fiainak tekintették magukat. Franciaországban a XI. században alapítottak egy betegápoló társulatot, melyből az antonita rend fejlődött ki. Két nemes férfi, apa és fia anyarozstól megbetegedett, és Szent Antal ereklyéjétől meggyógyult. Hálából kórházat építettek és ápolták a hasonló bajban szenvedőket.

Mivel Szent Antal az anyarozs okozta gyulladás ellen hathatós közbenjárónak bizonyult, magát a bajt Szent Antal tüzének nevezték. A röviden *antonita* néven emlegetett szerzetesközösség anyarozstól, az orbánc gyanított kórokozójától megtisztított vetőmagot termelt és bocsátott a parasztság rendelkezésére. A rendnek malmai is voltak. Ezeknek jövedelméből tartatta fenn a kolostorait és kórházait. A középkori Európa mezőgazdasága és közegészségügye a rendnek így sokat köszönhet. Antalt a tizennégy segítőszent között is tisztelték.

Antal szellemi útját, vallás-erkölcsi törekvéseit a megalkuvást nem ismerő határozottság jellemezte, ugyanakkor minden volt, csak nem rajongó, vagy a valóságtól idegen álmodozó. Bár radikális követelményeket állított föl magával szemben, meggyőzően józan és szerény volt. Ismerte az ember előtt álló határokat: Isten titkainak és döntéseinek kifürkészése nem a mi dolgunk. Jobb beismerni tudatlanságunkat azokban a dolgokban, amelyek meghaladják az embert. Az a döntő, hogy az ember magára figyeljen. Még ha birtokolná is egy szerzetes a csodás gyógyítás adományát, saját üdvössége felől akkor is rettegésben kellene élnie. Az ördög cselvetéseivel szemben csak egy segít: az alázat.

Antal rendelkezett józan emberismerettel, érzékkel a helyes mérték iránt, valamint bölcsességgel, amellyel el tudott igazodni a dolgok között. Jámborságának lényeges vonása volt testvériessége. Nem véletlen, hogy a szerzetességben ismét új csengést kapott a szó: „testvér”. Az Egyházban régen elfelejtették Jézus evangéliumi figyelmeztetését (Mt 23,8), különbséget tettek a „lent” és a „fent” között. A szerzetesek Antalt követve vissza akartak térni a kezdeti kereszténységhez. Ezért nevezték magukat egymás közt „testvérek”, és arra törekedtek, hogy testvérként is bánjanak egymással. Antal arra tanította övéit, hogy élet és halál a felebarát iránti magatartástól függ.

Meg volt győződve arról, hogy a szerzetest a saját fáradozásai nem jogosítják föl arra, hogy önmagában bízzék. Mert az embernek az az igazi nagy teljesítménye, ha Isten előtt elismeri a bűneit, és utolsó leheletéig kész a gonosz támadásainak elhárítására. Amikor egy napon az egyik szerzetes megkérdezte, hogy mit kell tennie, ezt a választ kapta: *„Ne bízz igaz voltodban, ne aggasszon, ami elmúlt, és fáradozz azon, hogy nyelvedet és gyomrodat féken tartsad”* (vagyis hallgass és böjtölj).

A koptok, a szírek és a bizánciak január 17-én ünneplik Szent Antalt. Jeruzsálemben már az V. században ugyanezen a napon emlékeztek meg róla. Rómában a XII. században vették át az ünnepét.

Az Atyák mondásai tudósítanak Szent Antal jellemző mondásairól és viselkedéséről, amelyek az evangéliumból fakadó jámborságát és vallásos józanságát tanúsítják. A szent kiemelkedő testvéri magatartásáról ad hírt a következő történet: Egyszer egy szerzetes Abba Elias „kolostorában” bűnbe esett, és kitaszították. Antalhoz jött, aki szívesen fogadta, aztán visszaküldte kolostorába. A szerzetesek azonban ismét elkergették. Visszatért tehát Antalhoz és elmondta: „Nem akarnak újra befogadni.” Akkor Antal követet menesztett oda, s ezt üzenté: „Egy hajó hajótörést szenvedett és rakománya elveszett. Csak nagy fáradtsággal tudott kikötőbe menekülni. Ti azonban azt is a tengerbe akarjátok szórni, ami megmenekült.” Amikor a szigorú szerzetesek megértették Antal szavait, visszafogadták a testvérüket.

Antal apát már ősidőktől fogva a háziállatok védőszentje: névünnepén Olaszország és Németország számos vidékén manapság is megszenteltetik az istállót és a jószágot.

Az antoniták hazánkban is korán letelepednek. Pozsonyba állítólag még Szent László meghívására jönnek. A szepességi *Daróc* (Dravce) faluban, Lőcse szomszédságában épül 1288 táján a templomuk, illetőleg kórházuk, amelynek pecsétjén a T két vízszintes ágán két harangocska függ, alatta pedig két disznó látható. * A kolostornak nagy szerepe volt a Szepesség szakrális szellemének, gazdasági életének és testi jólétének virágzásában. Csak a XVI. század derekán enyészik el. Van kórházuk Kassán (1363) is.

A daróci templom még az Árpád-kor végén épült. A szentély északi falán a XIV. századból származó, Remete Szent Antal életét ábrázoló freskóciklus látható: Antal és Pál találkozása. Antalt az ördög kínozza. Gonosz asszony képében kísérti. Megszabadulása a gonosztól.

A szent apát az antoniták kórházai révén is a középkorban a betegek egyik patrónusa volt. A benne való bizalom visszatükröződik azokon a szárnyasoltárokon, amelyek a történelmi haza minden táján föltűnnek. Ezek:

Bártfa (1469), *Nagydisznód* (Heltau, Cisnade 1525), *Szászbogács* (Bagaciu 1518), *Szepeshe*

ly (Spišské Pohradie, 1470).

Szepesbéla

(Spišska Bela, 1510) képsorozata Divald Kornél szerint: 1. Antal találkozása Pállal, 2. látomása az égből lehajló Krisztusról, 3. a szerzetesek látogatása, 4. vad képében az ördög kísérti, 5. az aranyröggel, 6. találkozás az angyallal, 7. az ördögök karmai között. 8. Antal prédikációja.

Szepesszombat

(Spišska Sobota 1503) ciklusa: 1. Antal Pál remetét keresi, 2. Pál halála, 3. a hollóhozta kenyér megszegése, 4. találkozás Pállal, 5. Antal szerzeteseket oktat, 6. az ördög kísérti, 7. Antal és az aranyrög, 8. az ördög nő képében kísérti, 9. látomása, 10. mennybemenetele, 11. Antal és az angyal, 12. megkísértetése.

Zólyomszászfalu

(Sásóvá 1500) képsorozata: 1. Antalt az ördögök bántalmazzák, 2. megkísértése, 3. gyékényt fon, 4. az ariánusok szétrombolják a templomot; 5 forrást fakaszt, 6. Pál halála, 7. Antal és az angyal, 8. Antal zarándokokkal Pál koporsójánál.

Orbánc (Szent Antal tüze) bőrkütesek, skorbut, pestis, járványok, kelések, fejfájás esetén hívják segítségül. A cukrászok, harangozók, haszonbérlők, hentesek, kesztyűsök, kosárfonók, mészárosok, munkások, porcelánkészítők, posztósok, sertéskereskedők, sírásók, takácsok, Magyarországon az egri kefekötők patrónusa.

Attribútumai az ördögöket elriasztó kis harang, csengettyű T alakú boton, fáklya, erszény, láng, mankó, disznó, ördög a lábánál, a Remete Szent Pál temetésénél segédkező 2 oroszlán. Gyakran ábrázolták Szent Pálnál tett látogatását, a megkísértését (pl. H. Bosch).

Irodalom:

[Benedek Csaba: Szent Antal napi kalendárium I. Január 17. jan. 16.](#)

[Magyar Katolikus Lexikon: Antal, Remete, Szt](#)

[Szentek élete: Remete Szent Antal](#)